

ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА В УМОВАХ ФІНАНСІАЛІЗАЦІЇ

THE ECONOMIC SYSTEM IN TERMS OF FINANCIALISATION

У статті досліджуються сучасні процеси домінування фінансового сектору в економічній системі. Цей процес як об'єктивно історичний вчені ще називають «фінансіалізація», яка поширена не лише на національний, а й наднаціональний рівень. Фінансіалізація несе в собі значні ризики, які впливають на економічні процеси. Проаналізовано деякий інструментарій підтримки ліквідності економіки, зокрема, застосування методу кількісного пом'якшення аби насичувати ринок вільними коштами та збільшувати кредитний потенціал країни. Зазначено на необхідності проведення виваженої монетарної та науковообгрунтованої бюджетної політики і забезпечення ефективності використання бюджетних коштів.

Ключові слова: економічна система, фінансовий сектор, бюджет, фінанси, інститути, фінансіалізація.

В статье исследуются современные процессы доминирования финансового сектора в экономической системе. Этот процесс, как объективно, исторический, ученые еще называют «финансиализация», которая распространена не только на национальный, но и наднациональный уровень. Финансализация несет в себе значительные риски, влияющие на экономические процессы. Проанализированы некоторые

инструментари поддержки ликвидности экономики, в частности применение метода количественного смягчения, чтобы насыщать рынок свободными средствами и увеличивать кредитный потенциал страны. Указано на необходимость проведения взвешенной монетарной и научно обоснованной бюджетной политики и обеспечения эффективности использования бюджетных средств.

Ключевые слова: экономическая система, финансовый сектор, бюджет, финансы, институты, финансиализация

The paper investigates modern processes of financial sector dominance in the economic system. This process, as objective, historical, scientists also called «financialisation», which is spread not only to the national but also to the supranational level. Financialization carries significant risks that affect economic processes. Some tools for supporting the economy of liquidity, including the application of the quantitative easing method in order to saturate the market with free funds and increase the country's credit potential, are analyzed. It is indicated on the necessity of carrying out of balanced monetary and scientifically grounded budget policy and ensuring efficiency of using budget funds.

Key words: economic system, financial sector, budget, finances, institutes, financialisation.

УДК 336.131

Радіонов Ю.Д.

к.е.н.,

начальник відділу адаптації та імплементації міжнародних стандартів, моніторингу і аналізу у сфері державного фінансового контролю

Рахункова палата України

Постановка проблеми. Процеси, що відбуваються в сучасному глобалізованому світі з його стрімкими змінами в різних сферах життя, у тому числі в економіці, вплинули на відтворення, а також становлення і розвиток економічних систем. У цій трансформації на передові позиції в системі управління вийшли фінанси як важлива складова формування економічних систем різних країн. Фінанси створили передумови, за яких не економіка впливає на формування фінансового ринку, а навпаки фінансовий механізм із його розвиненим інституціональним середовищем впливає на стан розвитку і перспективу економіки.

Домінування фінансів, яке доречі розпочалося в економічних системах передових, розвинених країн світу у другій половині ХХ століття, на думку вчених, є історичним і об'єктивним явищем. Причиною цих змін, що змінили наше уявлення про економіку, вчені називають динамічний розвиток сектору фінансів і перетік капіталу до нього і, як результат, зростання частки фінансів у структурі ВВП та збільшення впливу цього сектору на економіку. Ці зміни несуть значні ризики та виклики для економічного розвитку, тому дана проблематика є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні зміни в економіці привертають увагу відомих зарубіжних та вітчизняних вчених та мислителів, серед них: Дж. Б'юкенен, О.Г. Білорус, І.К. Бистряков, І.О. Лютий, Р. Масгрейв, В.П. Они-

щенко В.В. Пилипів, С.А. Циганов та ін. В їх працях розкривається основна сутність функціонування економічних систем та економічних процесів у сучасних умовах домінування фінансового сектору. Незважаючи на певний доробок і кількість досліджень є необхідність розробки концептуальних положень управління національною економікою з урахуванням внутрішнього потенціалу України, опираючись на індивідуальні особливості.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження фінансового впливу на економічну систему і пошук шляхів розвитку національної економіки, виходячи з потенціалу та сучасних реалій.

Виклад основного матеріалу. Поширення концепції відкритості економіки, що несе в собі глобалізація, створили умови впливу фінансового сектору не тільки у розвинених країн, а усіх країн світу, які інтегровані до світової системи господарювання. Таким чином, фінансовий сектор через диверсифікацію наявних у нього інструментів став не лише окремим сектором економіки, а навпаки через відтік капіталу з реального сектору посилив вплив на нього, а рівень прибутковості у фінансовій сфері значно зріс у порівнянні з іншими секторами економіки.

Як влучно відзначив В.П. Онищенко, у ринковій економіці головним ресурсом є гроші. Тому боротьба йде за гроші. Боротьба персоналізованих грошей (робота грошей) опосередковується різними фінансовими інституціями (банками,

інвестиційними фондами, фондовими біржами тощо). Гонитва за багатством і страх його втратити виявляються у розростанні різноманітних механізмів управління ризиками, страхування, деривативів, вигадливих схем валютно-фінансових і біржових спекуляцій, стратегій, які збурюють фінансові та товарні ринки, що у свою чергу вимагає ще витонченіших форм страхування, нових деривативів і т.п. Відомо, що, чим складнішою є система, тим вона менш стійка. Зі стану рівноваги її може вивести будь-яка випадковість, навіть здавалося б незначна. Як наслідок, світова економіка постійно перебуває у балансуєчому стані, у кризовому стресі. Саме на фінансових ринках визначається людська поведінка у боротьбі за найбажаніший засіб реалізації власних цілей – гроші [1, с. 5].

Саме бажання людей збагатитися, особливо в умовах розвинутого капіталізму, на наш погляд, стало першопричиною домінування фінансового сектору, який згодом посилив важелі регулювання на економічні процеси.

В економічній літературі поряд зі звичними фінансовими категоріями такими, як: *фінансова система, фінансові ресурси, фінансовий механізм, фінансові потоки* з'явилися нові терміни і поняття. Деякі вчені широко вживають термін «фінансіалізація» економічних систем. Наприклад, І.О. Лютий під словом «фінансіалізація» розуміє об'єктивно-історичний процес, який розвивається на національному та глобальному (наднаціональному) рівнях і полягає в домінуванні фінансового сектору над іншими секторами економічної системи, а також створює умови для включення суб'єктів економічних відносин у систему відносин фінансового ринку. При цьому останні не тільки стають активними його учасниками, але й повністю залежать від кон'юнктури відповідного фінансового середовища [2, с. 38]. На наш погляд, зазначений термін і його визначення найбільш точно відображають сучасний період фінансового домінування в економічній системі.

Академік О.Г. Білорус, перераховуючи сучасні глобалізаційні економічні закони, стверджує, що до них входять: *закон некерованого гіпертрофованого самовідтворення глобального фінансового капіталу; закон випереджального зростання глобального фінансового капіталу та його пере накопичення у структурі глобального капіталу; закон фінансіалізації й гіперфінансіалізації глобальної економіки; закон формування та еволюції глобальної фінансової цивілізації* тощо [3, с. 10]. Таким чином, сучасна фінансіалізація вже посіла чільне місце в економічній теорії і її вплив на економічні процеси скоріш за все буде зростати.

Адже, як стверджує академік О.Г. Білорус, на нинішньому етапі світового поступу ні перехід на золоту основу всієї фінансової системи, ні навіть створення глобального фінансового уряду

з юридично обов'язковими повноваженнями не здатні зупинити потужні процеси фінансіалізації й гіперфінансіалізації головним чином з таких причин. По-перше, вони виникли та бурхливо розвиваються на базі колосальних фінансових інтересів глобального корпоративного сектору, котрий посів командні позиції й не поступатиметься ними добровільно. По-друге, процеси фінансіалізації вже набули таких масштабів і динаміки, що ні уряди, ні сучасні міжнародні організації не спроможні їх загальмувати або ефективно контролювати. По-третє, «рентабельність» гіперфінансіалізації є надзвичайно високою порівняно з реальним виробництвом, що є могутнім фактором подальшого нарощування її масштабів [3, с. 12].

Враховуючи сучасні тенденції, І.К. Бистряков та В.В. Пилипів вживають нові фінансові терміни, зокрема: *фінансове середовище, простір, поле та інше* [4, с. 83]. На думку авторів, необхідність оперування категорією «фінансовий простір» зумовлена виходом фінансових відносин за межі фінансової системи. При розв'язанні практичних завдань реформування фінансової системи важливо враховувати всю сукупність відносин, які реалізуються у фінансовому просторі, з метою їх інституціоналізації в рамках фінансової системи. Фінансова система описує очікуванні фінансові відносини, які вже інституціоналізувалися в суспільстві, фінансове середовище – сукупність усіх можливих станів і взаємовідносин тоді, як фінансовий простір відображає дійсну картину фінансових відносин [4, с. 83].

Фінансова система в Україні має застаріле інституціональне забезпечення, адже ринкова трансформація економіки України розпочалася без належного інституціонального забезпечення. Інституціональне забезпечення, яке залишилося незмінним з радянської економічної системи, яка існувала до початку переходу економіки країни на ринкові відносини, не відповідає вимогам ринкової економіки та потребує нового перегляду [5, с. 128]. У цьому контексті засновник інституціоналізму та нової економічної течії, всесвітньвідомий американський вчений-економіст Торстейн Веблен стверджував, що: «современной экономической ситуации эти финансовые институты никак не соответствуют, ибо они сложились в экономических условиях прошлого, условиях, несколько отличающихся от настоящего момента. Они не соответствуют своему назначению, как могли бы соответствовать, даже по своей эффективности в денежном плане» [6, с. 216]. Таким чином, нинішнє інституціональне середовище України, зокрема, у фінансовій системі, не відповідає сучасним реаліям і запитам суспільства. Цей чинник по-суті є визначальним у стійкості економічної системи до сучасних викликів. Саме тому фінансовий сектор України поступається аналогічному

у розвинених країнах, де набагато сильніші фінансово-економічні інститути, які формують основу фінансового сектору і простору навколо нього.

Фінансовий простір є складною і багаторівневою системою відносин, що реалізуються на різних територіальних рівнях (місцевому, регіональному, національному, глобальному) через територіально окреслені фінансові потоки, управління якими здійснюється територіальними центрами. Важливою умовою функціонування фінансового простору є наявність єдиної фінансової інфраструктури [4, с. 85].

Фінансова інфраструктура, характеризує фінансові центри з розвинутими інститутами. Що розвинутіша фінансова інфраструктура, тим сильніші центри з надання фінансових послуг. Загальновідомо, наприклад, м.Лондон, столиця Великобританії – загальновізнаний світовий фінансовий центр. У той же час, на рівні держави, скажімо в м. Києві найбільш розвинена інфраструктура фінансового сектору України в порівнянні з іншими регіонами.

Належна фінансова інфраструктура країни сприяє розбудові інформаційного суспільства та цифрової економіки. Сучасні фінансові ринки є глобальними й повністю формуються під впливом інформаційно-комунікаційних технологій. Як наслідок, постійно з'являються нові форми та елементи фінансової інфраструктури країн, зокрема, віртуальні банки, фінансово-технічні компанії, міжнародні системи електронних грошей, ринок цифрових валют [7, с. 101].

Ключовими чинниками ефективності фінансової інфраструктури цифрових економік будуть інновації, прозорість і доступність для загалу користувачів. За цих умов для інтеграції національних економік у глобальну фінансову систему важливо створити ефективне регуляторне середовище, яке з одного боку гарантуватиме безпеку для користувачів, з другого – не перешкоджатиме динамічному впровадженню новітніх моделей у фінансовому секторі. Та економічна система, котра забезпечить найкращі інституційні умови функціонування фінансової інфраструктури цифрової економіки, буде найбільш конкурентоспроможною, а отже, найуспішнішою й найпривабливішою для міжнародних фінансових інвестицій [7, с. 107].

Сьогодні економіка більшості країн світу пристосовується до умов функціонування капіталу різного ґатунку, щоб не бути просто посередником, а спрямовувати фінансові потоки на процеси економічного відтворення.

Розростання механізмів та інструментів фінансового сектору, поряд з можливістю заробити, створило ряд незручностей, які негативно вплинули на економічні процеси. Адже замість того,

щоб бути рушієм зростання економіки, сектор фінансів в умовах фінансіалізації з різноманітними інструментами призвів до відриву номінальних цін від реальних на активи, що задіяні у фінансовій сфері. Оскільки зросли ризики, а інвестування в реальний сектор економіки скоротилося.

Так сталося, що в сучасних умовах, усі суб'єкти фінансового сектору бажають стати його активним учасником від громадян до підприємств, організацій, а також сама держава. Дж. Б'юкенен теж наголошує, що уряд у своїй реальній діяльності прагне максимізувати доходи від усіх і кожного з джерел, які йому надані згідно з конституцією [8, с. 26].

Фінансовий сектор реагуючи на попит, пропонує нові послуги, продукти, сервіси. У результаті кошти, які мали б інвестуватися в реальний сектор вимиваються з нього і перенаправляються на рахунки фінансових установ. Останні їх акумулюють і згодом трансформують у реальні інвестиції. З цього випливає, що чим більш розвинена фінансова система з її сучасними інститутами, тим швидше й ефективніше формується інвестиційний ресурс. Для України з її проблемами інституціонального становлення та трансформації старої економічної системи, нерозвиненого фондового ринку, фінансова система значно відстає від розвинутих країн і це відображається як на темпах приросту активів фінансового сектору, так і в рівні кредитування реального сектору економіки. Такі обставини негативно впливають на рівень ділової активності, а також зростання обсягів продукції у виробничій сфері. Це у свою чергу віддзеркалюється і бумерангом відображається на доходах бюджетів усіх рівнів і можливостях фінансування урядом, різноманітних соціально-економічних програм і проектів.

Фінансіалізація знизила роль, значення та ціну багатьох ресурсів через застосування новітніх, інноваційних технологій. Наприклад, замість людської праці, все частіше використовуються автоматизовані комплекси та високотехнологічне обладнання, а індивіду нічого не залишається і він змушений переходити в категорію безробітного. Хоча є можливість стати, наприклад, співвласником майна або інших активів і отримувати прибутки,

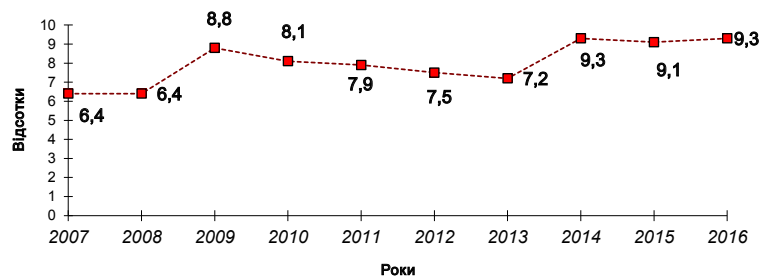

Рис. 1. Рівень безробіття в Україні (за методологією МОП) за статтю, віковими групами та місцем проживання [9]

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [9]

дивіденди. Проте, відсоток таких людей, які само-реалізувалися у фінансовій економіці, незначний. Як результат, зростає вивільнення працездатного населення за межі виробничого процесу, а між тим трудові ресурси мали б створювати реальний продукт та нарощувати обсяги ВВП.

Так за даними Державної служби статистики України, протягом тривалого часу рівень безробіття мав не стабільну динаміку і, як видно з даних рисунка (рис. 1), піднявся з 2007р. до 2016 року на 2,9 відсоткового пункта. Хоча в період з 2009 до 2013 року мав незначну тенденцію до зниження і за цей період скоротився на 1,6 відсоткового пункта.

Як видно з даних рисунка, у 2016 році рівень безробіття в Україні становив 9,3 відсотка і ця тенденція триває з 2014 року. У 2015 році цей показник дещо знизився всього на 0,2 відс., а у 2016 році він знову відновив позицію 2014 року, тобто становив 9,3 відсотка. Слід зазначити, що це досить високий показник. Наприклад, якщо його порівнювати з країнами ЄС, то найнижчі показники безробіття в березні 2016 року зафіксовані в Чехії (4,1%) і Німеччині (4,2%). Найвищий рівень спостерігався у Греції (24,4% у січні 2016 року) та Іспанії (20,4%). Всього рівень безробіття в країнах Європейського Союзу знизився в березні 2016 року на 8,8%, порівняно з 9,7% за аналогічний період 2015 року. Це найнижчий показник безробіття з квітня 2009 року. Безробіття в зоні євро в цілому також знизилося з 11,2% в 2015 році до рівня 10,2% у 2016 році [10].

За даними Євростату, серед держав-членів ЄС найнижчий рівень безробіття у квітні 2017 року було зареєстровано знову таки у Чехії (3,2%), у Німеччині (3,9%) і на Мальті (4,1%). Найбільш високі показники знову у Греції (23,2% в лютому 2017 року) та Іспанії (17,8%). У порівнянні з 2016 роком, рівень безробіття в квітні 2017 року впав у двадцяти семи держав-членів ЄС і залишався стабільним лише у Фінляндії. Найбільший спад був зареєстрований в Хорватії (з 13,7% до 11,0%), Іспанії (з 20,4% до 17,8%) і Ірландії (з 8,4% до 6,4%). У той же час, як відзначає Євростат, у квітні 2017 року рівень безробіття в Сполучених Штатах становив 4,4%, у березні – 4,5%, а для порівняння у квітні 2016 року цей показник становив 5,0% [11]. Таким чином, показник рівня безробіття свідчить, що високорозвинені країни, які мають сильну фінансову систему засновану на ринковій економіці та високорозвинені фінансово-економічні інститути та інституції впевненіше долають проблеми зайнятості населення в порівнянні з тими країнами, де ці інструменти відсутні або недостатньо розвинені.

В Україні, наприклад, за умов недостатньо розвинених механізмів ринкової системи, фінансовий сектор створив умови, де стримується динаміка економічного розвитку, зменшуються доходи бюджетів усіх рівнів, неефективно використовуються трудові

ресурси, тим самим зростають ризики, які впливають на стійкість економічної системи.

Взагалі будь-яка економічна система відображає природу (ідеологію) тих людей, які її створили. Оскільки ринок виник спонтанно з людського буття, то він відображає людську природу. Ринок віддзеркалює фундаментальну потребу людини у свободі та індивідуальності, він дає людині свободу, щоб вона як індивідуальність могла утвердитися у суспільстві відповідно до цінностей як суспільства в цілому, так і власних. Якщо на сьогодні суспільство вважає, що матеріальні статки визначають соціальний статус людини, то вона намагатиметься їх максимізувати [1, с. 6]. Тобто прагнення людини збагатитися і отримати значні матеріальні, в тому числі фінансові ресурси є адекватною реакцією індивіда на суспільний запит.

Лютий І.О. наголошує, що надмірна фінансіалізація економіки обмежує ефективність фінансового сектору, особливо в умовах кризових явищ, що негативно впливає на динаміку економічного розвитку. У свою чергу, це може викликати посилення диференціації в суспільстві зі збільшенням доходів одних верств населення за рахунок інших [2, с. 38].

У цьому взаємозв'язку актуальним залишається впровадження державою такої економічної політики, яка б не посилювала, а навпаки знижувала диференціацію в доходах населення і сприяла б стабільності економічної системи, сталому соціально-економічному розвитку.

Проте, як наголошує Річард Масгрейв, якщо говорити про допомогу людям з низькими доходами, її виплати мають знижуватися мірою підвищення доходів і, отже, спричинятися до високих граничних ставок оподаткування. Отож не дивно, що ті, хто отримують державну допомогу, реагують, як мільйонери і працюють менше. На думку вченого, у будь-якому розумінні допомога на бідність має бути за своєю суттю вибірковою, а не загальною політикою [8, с. 55].

Навіть держави добробуту, яких зазвичай вчені називають розвинені західноєвропейські країни мають труднощі зі зростання бюджетних витрат на різні соціальні програми щодо підтримки малозабезпечених. Так на думку основоположника школи суспільного вибору Джеймса Б'юкенена, стається те, що держава добробуту надмірно розростається і вже просто перестає бути життєздатною, тому що люди не готові платити податки, яких вимагає держава добробуту. Вчений наголошує: ми створили класи утриманців, що живуть коштом інших поколінь, яких неможливо утримувати [8, с. 161]. Проте, на наш погляд, це не означає покинути на призволяще людей, які потребують допомоги. Держава, як суспільний інститут, має захищати і допомагати громадянам вийти із стану нужденності.

Одним із завдань держави в сучасних умовах є забезпечення ефективного розвитку державного

сектору економіки, якісні та кількісні показники функціонування якого становлять основу економічної політики, спрямованої на створення сприятливих умов для розвитку суспільного виробництва, забезпечення безперервності відтворювального процесу, досягнення соціальних стандартів якості життя та належного виконання суспільно значущих функцій регулювання соціально-економічних процесів [12, с. 47].

У нинішній ситуації важливим є подолання дисбалансів, які створив фінансовий сектор, сприяти зростанню ділової активності та активізації економічного життя країни. Вирішити сучасні проблеми, на наш погляд, можливо за рахунок такого інструменту, як державне стимулювання економічного та соціального розвитку. Уряд має розробити відповідні заходи і створити умови подолання негативних тенденцій фінансового впливу на економіку. Здійснювати запозичення, проводити роздержавлення і приватизацію державного майна, а одержані кошти спрямовувати на стратегічні цілі соціально-економічного розвитку країни, зокрема, посилювати соціальний захист тих незахищених верств населення, які не можуть вийти зі стану нужденності, фінансувати пріоритетні програми і проекти, інші важливі стратегічні напрямки розвитку країни. Завдання уряду – зважати на зовнішні і внутрішні виклики, враховуючи циклічність розвитку економіки, утримувати рівень інфляції на тих параметрах, які б забезпечували стимулювання економічних процесів. На наш погляд, сприяти уряду має і Національний банк, стимулюючи банківську систему до проведення грошово-кредитної політики з урахуванням сучасних вимог та кредитувати реальний сектор, щоб забезпечити стабільну динаміку економічного розвитку.

Сьогодні актуальним залишається розбудова такої економічної системи з фінансовим сектором, яка б відповідала світовим тенденціям розвитку і сприяла досягненню тих стратегічних завдань і цілей, які стоять перед державною в економіці, соціальній сфері, екологічній політиці. Досягти успіху у стратегічній меті стане можливим лише за умов максимального використання як фінансових, так і економічних механізмів регулювання процесами відтворення.

У нових економічних умовах фінансова складова як важливий елемент управління економічними процесами має набути нового значення в парадигмі функціонування економічного устрою держави. Фінансова система формує підґрунття розвитку економіки, зміцнення держави, сприяє нарощуванню фінансової могутності та незалежності, допомагає входженню української економіки до загального світового фінансово-економічного простору, тому перед нею постають завдання:

– розвиток та удосконалення фінансової інфраструктури, яка б за допомогою нових фінансових

інструментів і послуг допомагала активніше перерозподіляти фінансові ресурси на нові інвестиційні напрямки розвитку економіки;

– активного пошуку внутрішніх ресурсів, які б сприяли росту національного багатства країни, утвердження її фінансової незалежності, зростання добробуту її громадян;

– подальше зміцнення фінансової системи країни, прискорення економічного відтворення та вихід на новий рівень взаємодії з міжнародними фінансовими системами інших країн;

– формування привабливого інвестиційного клімату, що позитивно вплине не лише на притік інвестицій, а й на стійкість економічної системи;

– забезпечити ефективне управління фінансами, передусім в державному секторі, зокрема, посилити бюджетну дисципліну щодо раціонального та ефективного використання коштів державного та місцевих бюджетів.

Нинішні глобальні та національні виклики України, свідчать, що наявних фінансових, в тому числі, бюджетних ресурсів недостатньо аби впоратися з проблемами та забезпечити економічне відтворення та ріст.

Хоча в Україні бюджетні кошти є невід'ємною частиною загальних інвестиційних ресурсів системи суспільного відтворення, їх обсяги вкрай мізерні. Спостерігається стійка тенденція до зниження частки капітальних інвестицій із місцевих бюджетів у загальному обсязі капіталовкладень: якщо у 2008 р. вона становила 4,6%, то у 2015 р. – 3,4% [13, с. 36].

Крім того, постає нагальна проблема переходу від субсидування з бюджету до повної монетизації і оплати наданих населенню суспільних благ високої якості. Але, де ж знайти ці кошти? Необхідно залучати вільні ресурси через механізм фінансових ринків, що дасть можливість отримувати недорогі і доступні фінансові ресурси для фінансування назрілих соціально-економічних проблем.

Розраховувати на кошти державного бюджету недостатньо, оскільки доходи бюджету в порівнянні з існуючими потребами не дадуть можливості реалізувати пріоритетні національні проекти та програми, стабілізувати динаміку соціально-економічного розвитку, покращити рівень життя населення. Таким чином, окрім бюджетних ресурсів необхідно вести пошук альтернативних джерел фінансування, зокрема трудових, природних, матеріальних, рекреаційних та інших ресурсів шляхом надання їм фінансової форми і проходження через фінансову інфраструктуру, яка і має їх оцінити.

Міцність фінансової системи виявляється в її гнучкості, спроможності знаходити нові потоки до активів, які в подальшому слугуватимуть новим джерелом прибутків. Звісно, зі старим інституціональним середовищем неможливо використо-

увати нові активи, тому необхідно реформувати фінансову систему і змінювати старі економічні інститути на нові, що дасть можливість включити ці активи у фінансовий оборот та використовувати в нових можливостях фінансової системи.

Для України, актуальним залишається формування інституціонального середовища, яке б враховувало цінності і традиції українського народу, норми і правила суспільного життя, а також відповідало світовим стандартам.

Розглядаючи становлення «нової» якості бюджетних інститутів, слід виходити з положення про те, що інституційне середовище перебуває у стані перманентної трансформації, тобто постійно еволюціонує. Загалом великі інституційні трансформації відбуваються поступово й самі бюджетні інститути є результатом еволюційних змін. Надалі вже ці інститути виступають фундаментом формування суспільної та індивідуальної поведінки суб'єктів фінансових відносин, а отже, є чинником розбудови інституційної структури бюджетної сфери. Створення стабільного підґрунтя для ефективного функціонування бюджетних інститутів потребує напрацювання не лише численних інституційних норм, а й механізмів їх реалізації [14, с. 114-115].

Необхідно активніше використовувати власні наявні джерела ресурсів і активів, які необхідно ефективно і раціонально використовувати, забезпечуючи економічне відтворення та стабільний економічний розвиток. На наш погляд, доцільно зосередитися і використовувати той актив, який є найдоступнішим в державі і вигода від якого очевидна. Підтримувати ліквідність банківської системи для збільшення кредитоспроможності банків, підвищувати рівень капіталізації на фондовому ринку наявних фінансових інструментів. Значні зусилля урядовців мають бути скеровані на зниження дестабілізуючих факторів впливу і навпаки підтримувати пріоритетні сектори економіки. Уряд повинен реалізовувати зважену фінансово-економічну політику в рамках державної програми соціально-економічного розвитку, включаючи відповідну грошово-кредитну політику.

У США, Японії, Великобританії та країнах Європейського Союзу останніми роками відбулися суттєві зміни в монетарній політиці, викликані так званим «Quantitative easing» (кількісним пом'якшенням). Запровадження цього методу, дало можливість підтримувати ліквідність економіки, викупляти цінні державні боргові папери і насичувати ринок вільними коштами, тим самим збільшуючи кредитний потенціал країни, інвестуючи пріоритетні напрямки економічного розвитку.

Застосування методу кількісного пом'якшення показало, що для країн-реципієнтів інтенсивне вливання ліквідності, забезпечене максимально можливим зниженням процентних ставок, справ-

ляє позитивний вплив на стабілізацію фінансових ринків, запобігає масовим банкрутствам та падінню цін на активи, проте, не призводить до активізації кредитної та інвестиційної діяльності в економіці. Істотним обмежувальним фактором слугує невідповідність наявного інструментарію монетарної політики сучасним викликам фінансово-економічної кризи, зумовленої дисбалансом і відокремленням фінансового сектору від реальної економіки [15, с. 86].

Монетарні заходи, вжиті ФРС США у 2007-2013 рр., дозволили оперативно врятувати банківську систему, уникнути обвалу цін на активи, забезпечили кредитне фінансування економічної діяльності [15, с. 92]. Проте, цього виявилось недостатньо для ліквідації основних проблем європейської економіки: низькі темпи економічного зростання, стали високі показники безробіття і рівні державних боргів, а також необхідність структурних реформ (оптимізація бюджетних витрат, активізація ринку праці). Саме вирішення останньої проблеми може забезпечити передумови для тривалого і масштабного піднесення європейської економіки. Великий потенційний ризик політики кількісного пом'якшення в Європі полягає в тому, що, як і в інших країнах, вона може знизити стимули для проведення цих реформ і відтермінувати їх реалізацію. Зокрема, такі побоювання висловлює уряд Німеччини і стосуються вони таких країн, як Італія, Іспанія, Франція та Греція, де проблеми державного боргу і ринку праці вимагають істотних структурних реформ [15, с. 93].

На відміну від країн ЄС, в Україні, особливо з набуттям асоційованого членства в ЄС та відкритості фінансової системи, необхідно готуватись як до серйозних впливів з боку єврозони на українську економіку, так і, можливо, до застосування аналогічної монетарної політики. У будь-якому випадку необхідно бути готовим до застосування подібного інструментарію.

Для України важливо правильно та раціонально використати світовий досвід регулювання й розбудувати власне законодавство відповідно до міжнародних рекомендацій. На сучасному етапі вітчизняний фінансовий ринок спирається на законодавство, яке регулює фінансові ринки Європи і США [16, с. 123].

Сьогодні в Україні передусім доцільно зосередитися на поліпшенні макроекономічної ситуації, стабілізації бізнес-середовища та фінансового сектору, реформуванні державних органів влади, дерегуляції, демонополізації, деолігархізації й децентралізації [17, с. 116].

На бюджету політику, в умовах фінансіалізації, на нашу думку, покладається ключова роль, особливо в стимулюванні внутрішнього попиту. Бюджетні стимули при фінансуванні пріоритетних інвестиційних програм (проектів), зменшення

податкового тиску на ведення бізнесу, підвищення соціальних стандартів і обсягів міжбюджетних трансфертів малозабезпеченим може викликати ефект попиту, що позитивно відобразиться на динаміці соціально-економічного розвитку країни. Проте, бюджетна політика має бути науково обґрунтованою, відповідати цілям загальнодержавної економічної політики. Бюджет має бути збалансованим, а структура видатків оптимізована. Всі бюджетні програми повинні формуватися і виконуватися за програмно цільовим методом. Тобто, ефективність бюджетних витрат має бути першочерговим завданням у реалізації бюджетної політики в нинішніх умовах.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків. Процес фінансіалізації і посилення ролі фінансового сектору на економіку змінив уявлення традиційної науки про економічну систему та роль фінансів у розвитку економіки. З часом фінансовий сектор буде лише посилюватися, і основне завдання держави в особі уряду проводити зважену науково-обґрунтовану грошово-кредитну, монетарну, бюджетну політику. Ефективно використовувати наявні природні, людські, фінансові ресурси.

Аналізувати міжнародний досвід і напрацьовувати механізми вчасного і адекватного реагування на ті виклики, які несе фінансіалізація. У подальшому дослідження в цій царині необхідно продовжувати з метою напрацювання методологічних підходів та інструментарію, аби запобігати можливим негативним наслідкам.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Онищенко В.П. Онтологічний контекст економічної кризи // Економіка України. – 2014. – № 4. – С. 4-17.
2. Лютий І.О., Мороз П.А. Суперечності процесів фінансіалізації та їх вплив на економічне зростання в Україні // Економіка України. – 2014. – № 4. – С. 29-39.
3. Білорус О.Г. Структурна трансформація глобального капіталу та гіперфінансіалізація відтворювальних процесів // Фінанси України. – 2016. – № 1. – С. 7-19.
4. Бистряков І.К., Пилипів В.В. Фінансовий простір держави: відтворення територіальних економічних

систем // Регіональна економіка. – 2012. – № 4. – С. 82-89.

5. Тітаренко Г.Б. Державне регулювання розвитку інноваційної системи України: теорія, методологія, практика: монографія. – Київ: Кондор-Видавництво, 2016. – 400 с.

6. Веблен Т. Теорія праздного класу. М. 1984. 367 с.

7. Циганов С.А., Апалькова В.В. Розвиток інноваційної інфраструктури глобального ринку платіжних послуг // Фінанси України. – 2016. – № 2. – С. 99-110.

8. Б'юкенен Дж.М., Масгрейв Р.А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: Два протилежних бачення держави: Пер. з англ. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 175 с.

9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/rp.htm

10. У країнах ЄС рівень безробіття найнижчий за останні сім років [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/05/2/7048697/> (15.06.2017)

11. Статистичні дані щодо рівня безробіття [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics (15.06.2017)

12. Ефективність фінансів державного сектору економіки в системі управління соціально-економічним розвитком України [Текст]: монографія / І.М. Боярко, Н.А. Дехтяр, О.В. Дейнека. – Суми: Університетська книга, 2014. – 165 с.

13. Сторонянська І.З., Бенювська Л.Я. Бюджети розвитку місцевих бюджетів: проблеми формування та використання в контексті поглиблення фінансової децентралізації // Фінанси України. – 2016. – № 5. – С. 34-47.

14. Матузка Я.В., Горбатюк В.І. Інституціонально-еволюційний контент формування «нової» якості бюджетних інститутів // Фінанси України. – 2017. – № 5. – С. 110-124.

15. Брус С.І., Бублик Є.О. Політика кількісного пом'якшення у США та ЄС: особливості, ризики, перспективи // Економіка України. – 2016. – № 2. – С. 76-95.

16. Терещенко Г.М., Клименко К.В. До питання створення мегарегулятора на фінансовому ринку України // Фінанси України. – 2016. – № 2. – С. 111-127 (стор. 123).

17. Редзюк Є.В. Розвиток ринку цінних паперів України в умовах глобалізації: виклики та можливості // Фінанси України. – 2016. – № 5. – С. 112-126.